

REZOLVAREA AMIABILĂ A LITIGIILOR

Ion DĂNOI, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți;
Corneliu VRABIE, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Résumé: *La transaction est un contrat permettant de mettre fin à une contestation née ou de prévenir une contestation à naître. L'utilisation de la transaction comporte en effet de nombreux avantages en droit social. Elle présente principalement l'intérêt d'éviter les longueurs d'une procédure judiciaire.*

La transaction constitue en quelque sorte une justice privée, qui fait toutefois l'objet d'une reconnaissance officielle par l'institution judiciaire: le Code civil confère à l'accord entre signataires l'autorité de la chose jugée en dernier ressort, ce qui signifie que l'affaire est définitivement réglée par la transaction et qu'il n'est plus possible de venir la contester devant un tribunal.

Mots-clés: *transaction, contestation, justice.*

Normele juridice recunosc persoanelor fizice și juridice drepturi subiective civile, cărora le corespund obligații corelative. Cel mai des, regulile de drept sunt respectate, drepturile subiective satisfăcute și obligațiile îndeplinite fără a fi nevoie să se recurgă la forța de constrângere a statului. Totuși este imposibil ca oamenii să trăiască în societate fără ca interesele lor să nu dea naștere la litigii. Aceasta se datorează faptului că regulile dreptului obiectiv nu sunt respectate, drepturile subiective civile nu sunt satisfăcute, iar obligațiile nu sunt îndeplinite.

Persoana ale cărei drepturi civile nu sunt recunoscute, ori a fost tulburată în exercitarea lor se poate adresa instanțelor de judecată competente pentru a restabili situația de drept. Constituția Republicii Moldova în articolul 20 prevede că „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”.

Există însă și modalități nejurisdicționale de soluționare a diferendelor ce apar și în care compromisul este conștientizat, formulat sau în care intervine o terță persoană pentru a realiza concilierea.

Astfel, părțile aflate într-un conflict au posibilitatea de a soluționa problemele pe cale amiabilă, până a ajunge în instanță sau dacă una dintre părți a declanșat deja procesul, de a-l finaliza printr-o încheiere judecătorească, având la bază o tranzacție de împăcare. Aplicarea în practică a tranzacției permite încetarea rapidă a procesului, dar și micșorarea cheltuielilor de judecată, economisirea timpului și stabilirea între părți a relațiilor de parteneriat.

În legislația Republicii Moldova nu există însă, ca regulă, un sistem de conciliere obligatorie înainte de sesizarea instanței. În prezent, numai în fața judecătorilor, judecătorul, înainte de intrarea în dezbateri, la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, ia măsuri pentru concilierea părților, explică părților dreptul de a recurge la mediere, le informează despre esența, avantajele și efectele medierii sau le propune să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor prin mediere (art. 185, alin. 1, lit. d C. proc. civ.), iar dacă părțile se împacă, judecătorul va constata condițiile împăcării în încheierea ce o va pronunța (art. 212, alin. 5 C. proc. civ.).

Modalitățile alternative de soluționare a litigiilor au apărut ca o reacție la lipsa de eficiență, în unele cazuri, a modalităților de soluționare a conflictelor prin apelare la instanța de judecată.

O deosebită importanță în reglementarea modalităților amiabile de soluționare a litigiilor o are Legea cu privire la mediere⁶⁹, care pune bazele soluționării prin mediere a disputelor apărute în domeniul dreptului civil, comercial, dreptul familiei, protecția consumatorului, litigiile de muncă, de contencios administrativ, precum și medierea în cauzele penale și contravenționale.

Pot fi supuse medierii litigiile civile cu privire la drepturile și obligațiile care sunt sau pot face obiect de examinare în instanța de judecată sau arbitraj și de care părțile pot dispune liber prin tranzacție.

Medierea constituie o modalitate de soluționare amiabilă a litigiilor, cu ajutorul unui terț (mediator) în condiții de neutralitate, imparțialitate, confidențialitate și cu consimțământul părților. Medierea reprezintă o alternativă la sistemul judecătorec, care vine să

⁶⁹ Legea cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015.

degreveze instanțele de judecată de numeroase cauze și să asigure satisfacerea intereselor părților litigante.

Medierea presupune pentru părți și unele avantaje:

- Părțile sunt cele ce stabilesc data și ora procesului de mediere;
- Ședința de mediere nu are o limită de timp;
- Mediatorul este ales de către părțile în litigiu, ceea ce mărește încrederea acestora în obținerea rezultatului;
- Părților nu le este impusă o soluție, dar sunt părțile cele care aleg soluția cea mai avantajoasă pentru litigiul în care se află.

Ca urmare a procesului de mediere, dacă părțile ajung la o înțelegere vor încheia un acord, mai exact un contract de tranzacție conform art. 1331 Cod civil.

Articolul 1331 alin. 1 Codul civil definește în felul următor tranzacția: „Tranzacția este contractul prin care părțile previn un proces ce poate să înceapă, termină un proces început sau rezolvă dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești”.

Mai multe definiții ale contractului de tranzacție s-au dat în doctrină, ajungându-se la concluzia că „tranzacția este un contract prin care părțile termină un proces sau preîntâmpină un proces ce se poate naște prin concesi reciprocă, constând în renunțări reciproce la pretenții ori în prestații noi săvârșite ori promise de o parte în schimbul renunțării de cealaltă parte la dreptul care este litigios sau îndoielnic⁷⁰.

Din aceste definiții rezultă următoarele elemente definitorii ale contractului de tranzacție:

1. Existența unui drept litigios și/sau îndoielnic (*res litigiosa et dubia*).
2. Intenția părților de a pune capăt (total sau parțial) litigiului existent, de a preîntâmpina nașterea unui litigiu⁷¹ sau de a soluționa dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.
3. Existența unor concesi reciprocă.

Astfel, în funcție de faptul la ce stadiu se află litigiul dintre părți, prin contractul de tranzacție părțile au posibilitatea:

- să prevină un proces ce poate să înceapă;
- să termine un proces început;
- să rezolve dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.

Potrivit posibilităților acordate părților de Codul civil deosebim trei modalități ale contractului de tranzacție:

- contractul de tranzacție prin care părțile previn un proces. Deci este contractul prin care părțile sting, în mod amiabil, litigiul dintre ele fără a se adresa în justiție;
- contractul de tranzacție prin care părțile termină un proces început (tranzacția judiciară). În acest caz, tranzacția intervine în timpul procesului, urmare a căreia procesul încetează;
- contractul de tranzacție prin care părțile rezolvă dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.

⁷⁰ Deak Fr., *Tratat de Drept civil. Contracte speciale*, Editura Actami, București, 1999, p. 604. În același sens: Chirică D., *Drept civil. Contracte speciale*, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 291; Romano E. S., *Contracte civile. Încheiere, executare, încetare*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 307; Zinveliu I., *Contracte civile. Instrumente de satisfacere a intereselor cetățenilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 345.

⁷¹ Deak Fr., *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Editura ACTAMI, București, 1998, p. 474.

Tranzacția judiciară

În limitele dreptului procesual civil, tranzacția este învoiala părților, în scopul de a pune capăt unui proces existent, prin care ele își fac concesii reciproce, renunțând la anumite drepturi ori stipulând prestații noi. Pe scurt, ea este o modalitate de conciliere.

Concilierea părților este, de altfel, și o îndatorire a instanței. Astfel, potrivit art. 185 alin. 1 litera d C. proc. civ. – încă în faza de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare judecătorul ia măsuri pentru concilierea părților. Această obligație menționându-se și la etapa dezbaterilor judiciare conform dispozițiilor art. 212 alin. 2 potrivit căruia „președintele ședinței trebuie să ia măsuri pentru ca părțile să soluționeze pe cale amiabilă litigiul sau unele probleme litigioase. În acest scop, instanța poate acorda părților, la cerere, un termen de conciliere și poate cere prezentarea lor personală în judecată chiar dacă sunt reprezentate în proces”.

Codul de procedură civilă, în art. 212 alin. 5, reglementează, de fapt, încheierile care consfințesc învoiala părților, deci încheierile prin care se constată existența unei tranzacții intervenite între părți în fața judecătorului.

Cu alte cuvinte, tranzacția este acordul intervenit între părți, care este exprimat, realizat în fața instanței de judecată, care, fără a interveni, constată existența sa, deci este un *contract judiciar*.

Tranzacția judiciară este o formă de conciliere cu scopul de a rezolva diferendele unui litigiu pe cale amiabilă, făcând ca procesul să ia sfârșit, iar dacă acesta nu era declanșat, se evită începerea lui. Este un mod rezonabil de a preîntâmpina purtarea unui proces ori de a-l încheia, fapt care mulțumește deopotrivă părțile aflate în conflict⁷².

Referitor la concesii pe care le fac părțile, ele nu trebuie neapărat să fie egale sub raportul pretențiilor sau al valorii lor. Trebuie doar să fie reciproce⁷³.

Definiția legală a tranzacției, necuprinzând elementele esențiale ale acestei noțiuni, nu permite să se facă delimitările necesare pentru a putea deosebi tranzacția de alte operațiuni juridice⁷⁴.

De exemplu, recunoașterea de către pârât a pretențiilor reclamantului are și ea ca efect curmarea procesului, același efect pronunțându-l și renunțarea reclamantului la acțiune. Comparativ însă, tranzacția, deși determină stingerea procesului, nu este un act unilateral, ci unul de natură bilaterală, este deci un contract prin care fiecare dintre părți face renunțări și recunoașteri în legătură cu pretențiile formulate de cei doi.

De asemenea, există o deosebire esențială și între contractul de tranzacție și compromisul prin care părțile decid ca litigiul dintre ele să fie rezolvat de arbitri, caz în care părțile nu hotărăsc modul de soluționare a conflictului, ci arbitrii desemnați⁷⁵.

Pentru a putea spune că suntem în prezența unei tranzacții judiciare care să producă efecte, trebuie să existe următoarele elemente:

- să existe un drept litigios, un drept încălcat sau nerecunoscut pe care să și-l dispute părțile și care face obiectul unui proces, ceea ce face să se deosebească tranzacția judiciară de orice alt contract încheiat în afara instanței de judecată. Precizăm că dreptul litigios care face obiectul procesului și al tranzacției poate avea orice natură (în princi-

⁷² Solus H., Perrot R., *Droit judiciaire prive. Procédure de première instance*. Tome 3, Sirey, Paris, 1991, p. 987-998.

⁷³ Deak Fr., *op. cit.*, p. 474.

⁷⁴ A se vedea: Constantinescu M.G., *Contractele judiciare*, Tipografia ziarului *Universul*, București, 1939, p. 89-90; Chirică D., *Drept civil. Contracte speciale*, Editura Lumina LEX, București, 1997, p. 291-292.

⁷⁵ Chirică D., *op. cit.*, p. 292.

piu), spre deosebire de contractele obișnuite care de regulă nu pot avea ca obiect drepturi personale nepatrimoniale și nici drepturi patrimoniale care au caracter strict personal;

- dorința fermă și exprimată de părți în sensul de a pune în acest mod (prin convenție) capăt litigiului dintre ele ori de a evita pornirea unui proces civil;
- ambele părți să facă deopotrivă concesii în legătură cu pretențiile care fac obiectul litigiului dintre ele⁷⁶;
- existența unui proces în curs de desfășurare sau iminența declanșării unui litigiu în legătură cu dreptul său aflat în stare conflictuală pe care și-l dispută părțile.

Lipsa oricăruia din aceste elemente poate duce fie să ne aflăm în prezența unui alt tip de contract, fie în fața unei alte operațiuni juridice (unilaterale) care va avea altă natură și va produce alte efecte.

Dacă tranzacția intervine între părți în cursul unui proces în desfășurare, în conformitate cu dispozițiile art. 212 alin. 5 din Codul de procedură civilă, acesta va lua sfârșit, instanța de judecată urmând a pronunța o încheiere care va consfinți învoiala părților.